

Захаркіна Л.С, Захаркін О.О., Радіонова Д.М. Використання цифрових фінансових технологій як фактор забезпечення прозорості фінансових відносин. *Соціально-економічні засади формування економічної системи України* : монографія / За ред. д.е.н, професора О.О. Непочатенко. - Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2022. - С. 50-56.

Використання цифрових фінансових технологій як фактор забезпечення прозорості фінансових відносин¹

Захаркіна Л.С., к.е.н., доцент

Захаркін О.О., д.е.н., професор

Радіонова Д.М., студентка

Сумський державний університет

Цифрові технології, які активно поширюються в суспільстві протягом останніх десятиріч стали рушійною силою та фактором розвитку фінансово-економічних відносин в усьому світі. За даними Європейської комісії, яка щорічно визначає Індекс цифрової економіки та суспільства (DESI) для країн ЄС (рис. 1), найбільшого рівня цифровізація досягла в таких країнах як Фінляндія, Данія, Нідерланди, де рівень забезпечення цифровими послугами досягає майже 70%. Найменш охопленими цифровими послугами є Болгарія та Румунія, де рівень цифровізації становить біля 30%.

¹ Підготовлено за результатами дослідження, що фінансується за рахунок бюджетних коштів МОН України «Цифровізація та прозорість публічних, корпоративних та особистих фінансів: вплив на інноваційний розвиток та національну безпеку» (реєстраційний номер: 0122U000774).

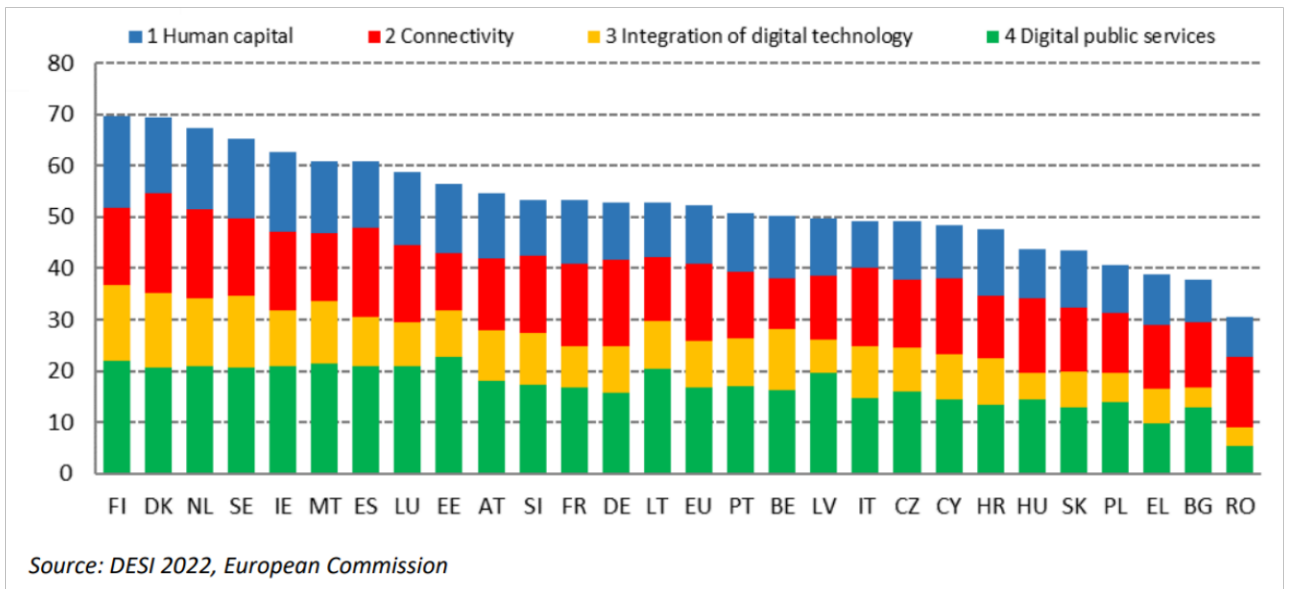

Рисунок 1 – Індекс DESI в країнах ЄС²

В українських реаліях також проводяться дослідження, щодо оцінювання рівня цифровізації та поширення цифрових послуг. За даними Європейської Бізнес Асоціації, яка в 2021 році проводила оцінювання рівня цифрової трансформації для державних та приватних бізнес структур в Україні, загальний показник індексу такої трансформації становив 2,81 бал за 5 бальною шкалою (рис. 2).

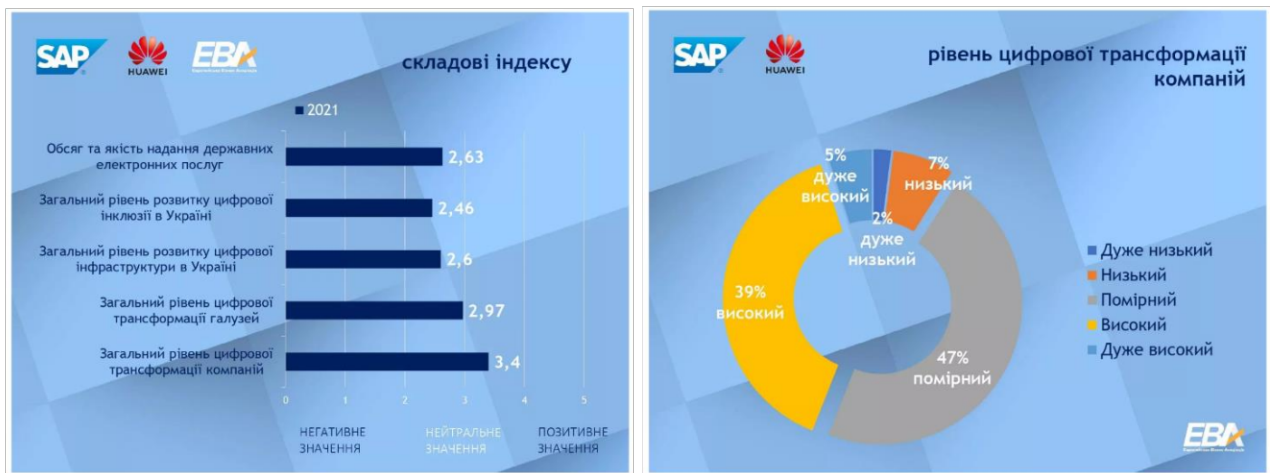

Рисунок 2 – Індекс цифрової трансформації 2021³

² European Commission. (2022). The Digital Economy and Society Index (DESI). URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>

³ Індекс цифрової трансформації від EVA - дослідження стану цифрової трансформації на підприємствах. Дія.Бізнес. URL: <https://business.diaa.gov.ua/cases/tehnologii/indeks-cifrovoi-transformacii-vid-eba-doslidzennanu-cifrovoi-transformacii-na-pidприємствah>

В оцінюванні, що проводилось у партнерстві з компаніями Huawei Ukraine та SAP Ukraine взяли участь топ-менеджери 130 компаній, що входять до Європейської Бізнес Асоціації. При цьому 5% оцінили рівень цифровізації свого бізнесу як дуже високий, 39% - як високий, 47% вважають, що рівень цифровізації їх бізнесу є помірним, а 9% оцінили його як низький чи дуже низький.

Цифрова трансформація набирає обертів і впливає на всі аспекти життя. Цифрові навички важливі, оскільки вони лежать в основі нашої взаємодії та того, як виконується сучасна робота. Без твердого володіння цифровими навичками неможливо просувати інновації та залишатися конкурентоспроможними. Цифрові технології все більш активно застосовуються у фінансовій сфері. Вони дозволяють швидше та точніше формувати звітності у режимі реального часу та створювати сприятливі умови для управління фінансами в цілому. Будь-якій сучасній організації необхідно адаптуватися до зовнішнього середовища, що постійно змінюється. Розробка та випуск нової продукції, вихід на міжнародні ринки, залучення додаткових коштів, маркетингові заходи – все це спричиняє велику кількість складних операцій, прискорення фінансового планування, фінансової консолідації. Всі ці процеси оптимізуються за допомогою застосування цифрових розробок та інтернет-платформ з їхнього управління.

За даними компанії KPMG 2021 рік став видатним роком для розвитку ринку фінансових технологій із рекордною кількістю угод у кожному великому регіоні, включаючи Америку, Європу та Азіатсько-Тихоокеанський регіон. Інвестиції у фінтех були неймовірно сильними, а інвестиції у венчурні капітали фінтех-компаній зросли до рекордних значень. На рисунку 3 наведено загальні світові тенденції розвитку фінтех сектору, серед яких можна побачити зростання обсягу інвестицій, що спрямовуються у ці технології та венчурних активів пов'язаних з ними.

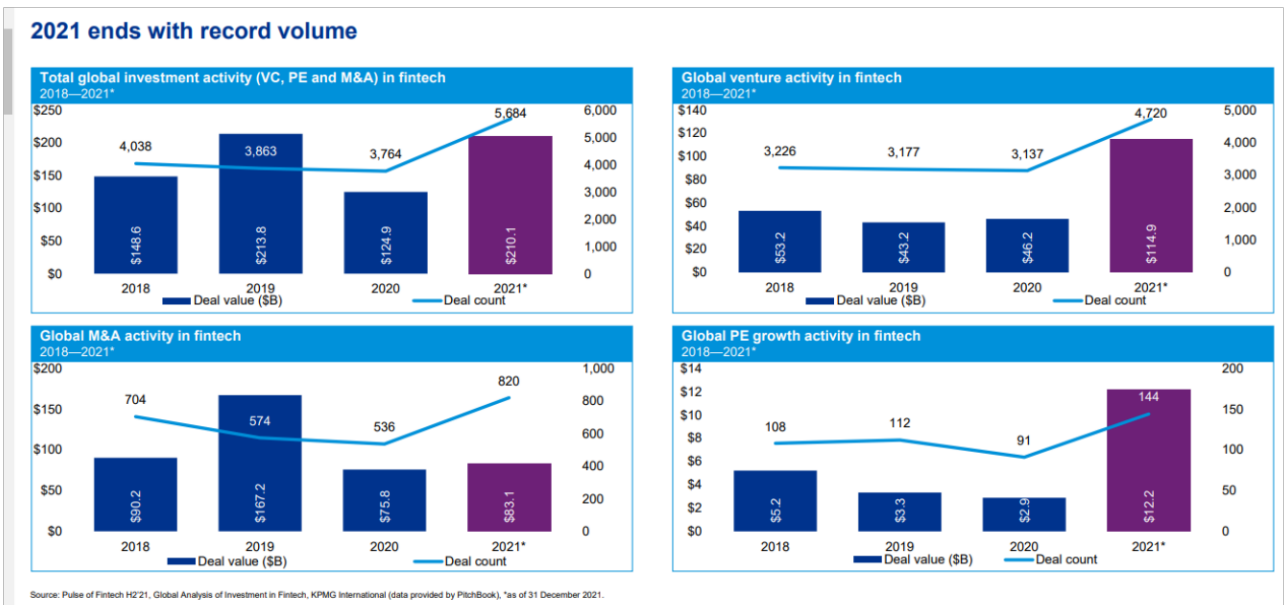

Рисунок 3 – Світові тенденції на ринку фінтеху⁴

В Україні до початку війни з росією ринок фінтеху розвивався бурхливими темпами. Так у 2021 році український фінтех-ринок поповнився п'ятьма компаніями, загальна їх чисельність на ринку становить вже більше 200. За оцінкою фахівців сумарна вартість цього ринку становить близько 1 млрд доларів США. Протягом 2021 року були реалізовані в фінтех сфері було реалізовано декілька проєктів серед яких прийняття ряду нормативно-правові актів, що регулюють діяльність фінтех компаній та застосування технологій, презентація дорожньої карти розвитку ринку віртуальних активів, ухвалення плану розвитку технології 5G, презентація українських фінтех стартапів на міжнародній арені, вихід з пілотів в робочий режим трьох нових необанків, проведення операцій із злиття та поглинання фінтех структур. Порівняльний аналіз розподілу українського ринку фінтех за напрямками діяльності у 2020-21 роках наведено на рисунку 4.

⁴ Pulse of Fintech H2 2021. KPMG. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2022/02/pulse-of-fintech-h2-21.pdf>

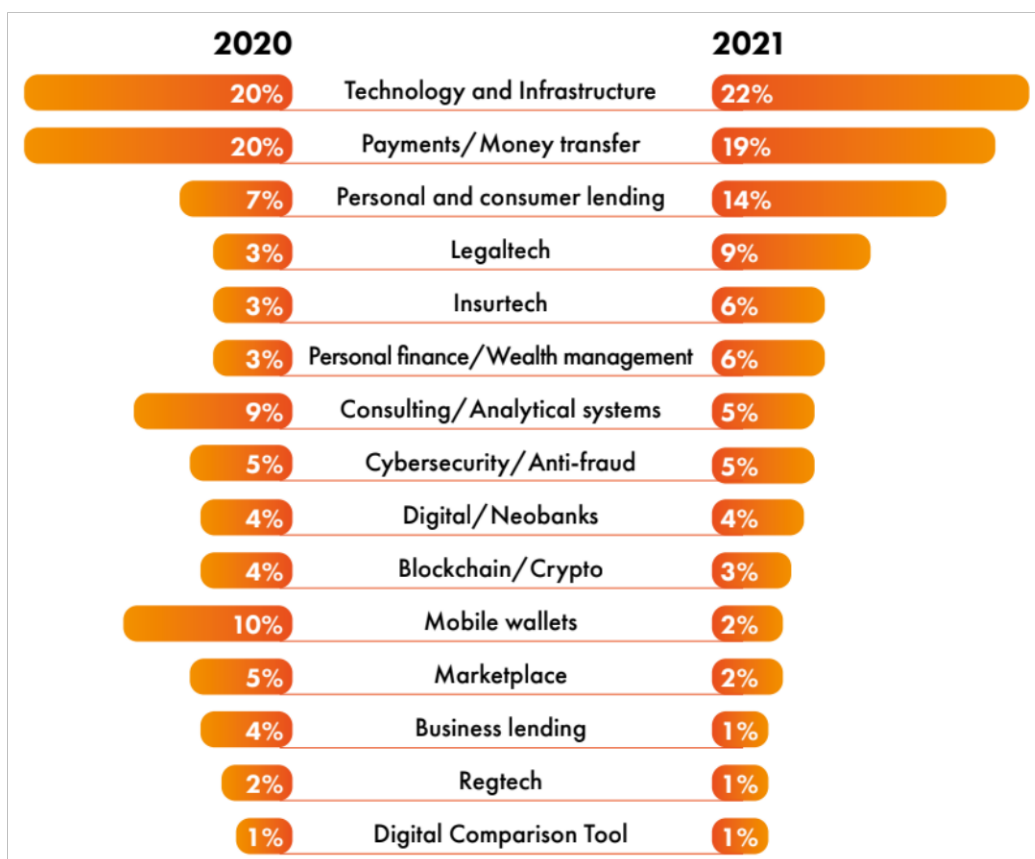

Рисунок 4 – Розподіл за сферами діяльності⁵

Процеси цифровізації в сфері фінансових технологій, що набувають все більшого поширення, є основною передумовою активізації транспарентності. На сьогодні дотримання принципів транспарентності є необхідною умовою здійснення фінансових відносин на всіх рівнях економічного устрою.

Термін транспарентність походить від латинського слова *transparens*, що означає прозорий. Визначеннями, близькими до терміна "транспарентність", на наш погляд, є такі поняття, як "прозорість", "відкритість". Деякі фахівці схильні зараховувати до синонімів транспарентності такі терміни як «гласність» і «публічність», але на нашу думку, ці визначення не розкривають зміст терміну повністю, а швидше, можуть вважатися складовими транспарентності.

Як зазначається в звіті Європейської комісії, транспарентність цифрових технологій оцінюється рівнем прозорості процесів надання послуг, розробки по-

⁵ Каталог фінтех-компаній України 2021. Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній. 2021. URL: <https://drive.google.com/file/d/1muA2397xKPsBQEM86Ws8fTame-3jplif/view>

слуг із залученням користувачів і можливістю керування своїми особистими даними. На рисунку 5 наведено рейтингові позиції європейських країн за рівнем забезпечення прозорості їх цифрових технологій.

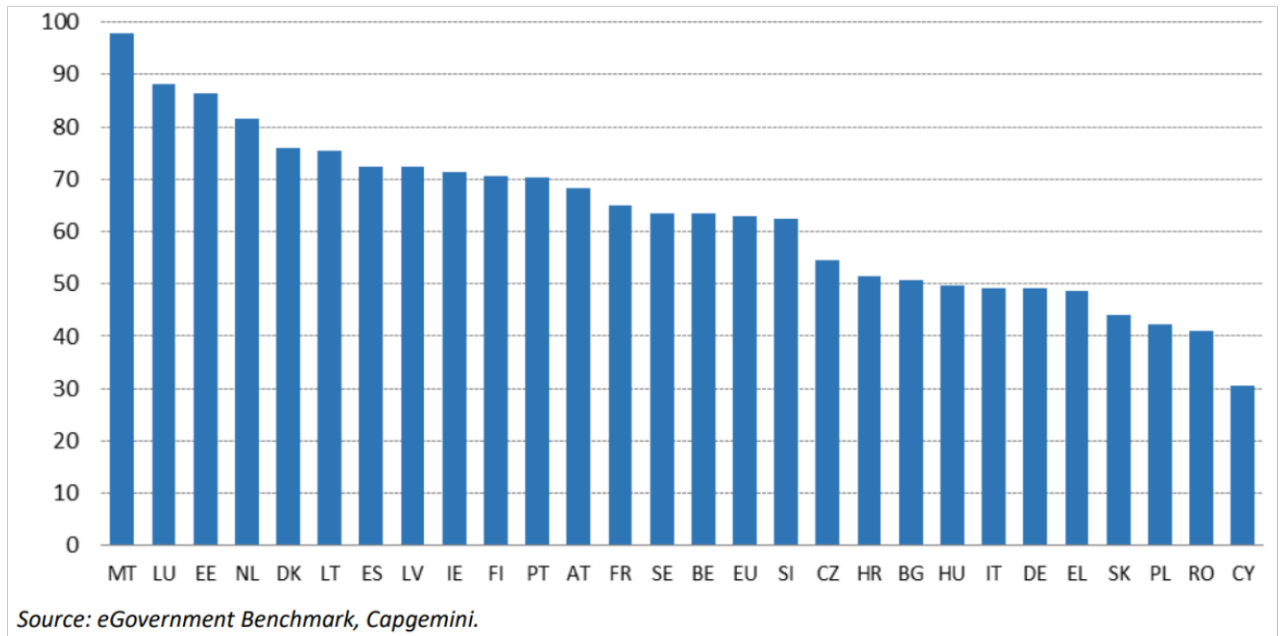

Рисунок 5 – Рівень прозорості цифрових технологій в країнах ЄС⁶

У 2021 році середній рівень прозорості надання цифрових послуг становив 54,2 (зі 100). При цьому такі країни Мальта, Латвія, Естонія та Литва набрали понад 70 балів. Прозорість персональних даних становить 73,4, причому Мальта, Естонія, Люксембург і Литва лідирують з оцінками понад 90. Прозорість дизайну послуг становить 60,9, а Ірландія, Люксембург, Мальта та Нідерланди набрали 100 балів. Загалом Мальта, Люксембург, Естонія Нідерланди, Данія та Литва лідирують за прозорістю, набравши понад 75 балів. Кіпр, Румунія, Польща, Словаччина, Греція, Німеччина, Італія та Угорщина відстають, усі набрали менше 50 балів.

Найбільш відомим інструментом оцінки прозорості бюджетних систем різних країн є Індекс відкритості бюджету (ОВІ), який складається Міжнародним бюджетним партнерством. Цифрова інформаційна платформа цієї організації пе-

⁶ European Commission. (2022). The Digital Economy and Society Index (DESI). URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>

ріодично раз на два роки оприлюднює данні, щодо рівня транспарентності бюджетного процесу в 120 країнах світу. Дана інформація формується на основі опитування про відкритість бюджету (OBS) яке є єдиним у світі незалежним, порівняльним і заснованим на фактах дослідницьким інструментом, що використовує міжнародно прийняті критерії для оцінки:

- доступу громадськості до інформації про державний бюджет;
- формальні можливості для громадськості брати участь у національному бюджетному процесі;
- роль установ бюджетного нагляду, таких як законодавчі органи та національні аудиторські служби, у бюджетному процесі.

За першим параметром OBS здійснює оцінку можливостей громадськості брати участь в процесі складання та виконання бюджету. Таке оцінювання проводиться за допомогою 18 рівноважних показників. За даними 2021 року Україна має бал громадської участі 39 (зі 100) (рис. 6).

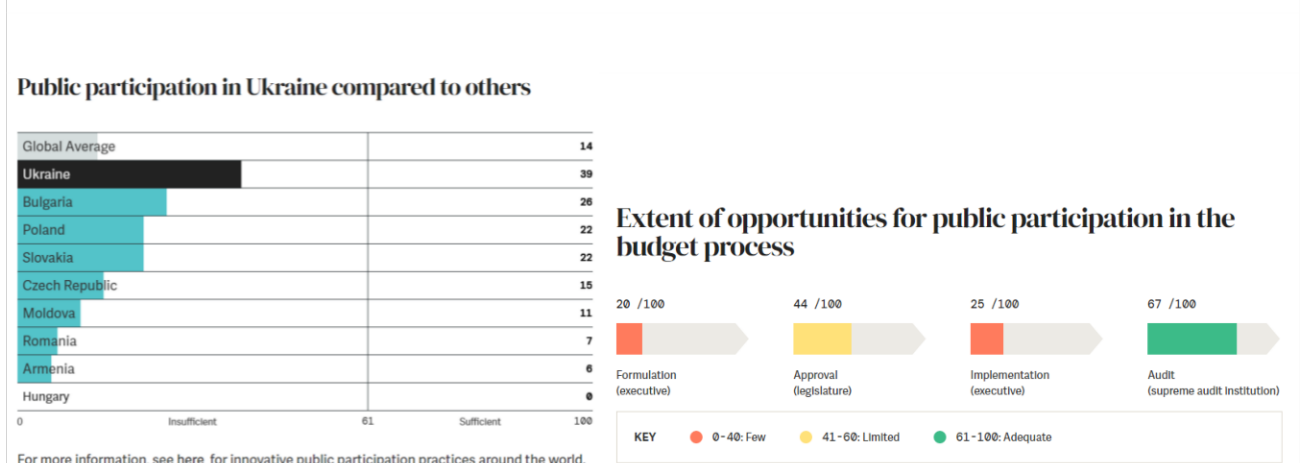

Рисунок 6 – Участь громадськості у бюджетному процесі⁷

OBS оцінює роль, яку відіграють законодавчі органи та вищі аудиторські установи (ВОФК) у бюджетному процесі та ступінь, до якого вони здійснюють нагляд; кожна країна оцінюється за шкалою від 0 до 100 на основі 18 однаково зважених показників. Крім того, опитування збирає додаткову інформацію про

⁷ International Budget Partnership. Веб-сайт. URL: <https://www.internationalbudget.org/>

незалежні фіскальні установи. Законодавча влада та вищий контрольно-ревізійний орган в Україні разом забезпечують належний нагляд під час бюджетного процесу, сукупний бал нагляду становить 82 (зі 100) (рис. 7).

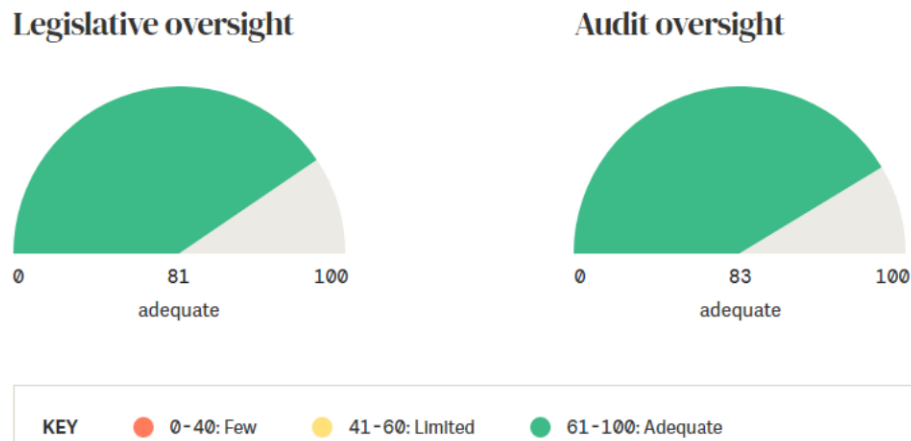

Рисунок 7 – Участь законодавчих і контролюючих органів у бюджетному процесі⁸

Однією із основних функціональних можливостей цифрових технологій, що застосовується в бюджетному процесі є доступ громадськості до інформації про наповнення та використання коштів державного бюджету та інших державних фінансових ресурсів. В даному напрямку OBS оцінює онлайн-доступність, своєчасність і вичерпність восьми ключових бюджетних документів за допомогою 109 однаково зважених показників і оцінює кожну країну за шкалою від 0 до 100. За даними звіту за цим показником прозорості Україна має 61 що є непоганим показником, який вказує на те, що країна, публікує за допомогою цифрових інформаційних сервісів достатньо матеріалів для підтримки прозорості бюджету (рис. 8).

Важливим інструментом прозорості публічних фінансів є забезпечення є забезпечення прямого доступу громадськості та інших стейкхолдерів до

⁸ International Budget Partnership. Веб-сайт. URL: <https://www.internationalbudget.org/>

інформації, пов'язаної з бюджетним процесом та іншими фінансовими відносинами. Такий доступ в сучасному суспільстві неможливий без використання цифрових онлайн технологій та інформаційних ресурсів.

Transparency in Ukraine compared to others

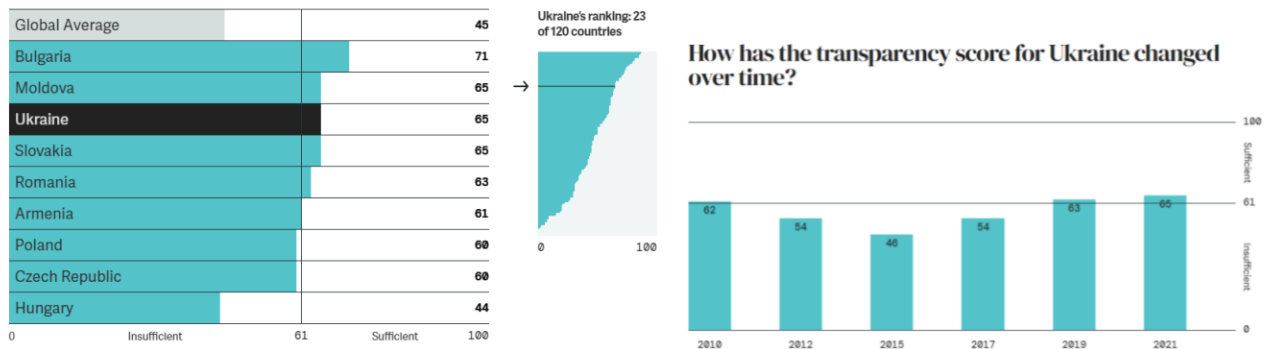

Рисунок 8 – Показники транспарентності у бюджетному процесі⁹

Всім зрозуміло, що недостатньо просто опублікувати технічну документацію, щодо формування та розподілу коштів, а громадяни повинні мати можливість одержувати таку інформацію в он-лайн режимі та в зрозумілій формі. Таким чином, реалізація цієї мети має бути здійснена шляхом впровадження системи розроблення громадських бюджетів у доступному та презентабельному вигляді. В цьому плані в Україні протягом останніх років в рамках діяльності державної установи «Відкриті публічні фінанси», яка створена наказом Міністерства фінансів України з метою забезпечення ефективного супроводження ІТ-проектів, що стосуються відкритих публічних фінансів, було запущено декілька інформаційних цифрових сервісів, а саме: «Єдиний веб-портал використання публічних коштів (spending.gov.ua)»¹⁰, «Державний веб-портал бюджету для громадян (<https://openbudget.gov.ua/>)»¹¹ та IFIs projects, портал реєстру проектів МФО¹².

Таким чином, за допомогою даних цифрових інформаційних порталів здійснюється залучення громадськості до процесів прийняття управлінських рішень

⁹ International Budget Partnership. Веб-сайт. URL: <https://www.internationalbudget.org/>

¹⁰ Spending. Єдиний веб-портал використання публічних коштів URL: <https://spending.gov.ua>

¹¹ Open budget. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>

¹² IFIs projects. Портал реєстру проектів МФО. URL: <https://proifi.gov.ua/>

в сфері формування та розподілу фінансових ресурсів, а також контролю за ними, що поліпшує сприйняття діяльності місцевої влади, зменшує корупційну складову фінансових відносин, сприяє підтримці реалізації проектів та планів розвитку громад, та сприяє реалізації принципів транспарентності органів місцевої влади із забезпечення соціальних потреб населення регіону. Це ще раз доводить ефективність впровадження цифрових інформаційних технологій на рівні публічних фінансів.